

АНТОН ЛУЦКЕВІЧ У ТРАКТОЎЦЫ БЕЛАРУСКАЙ
САВЕЦКАЙ ЭНЦЫКЛЯПЕДЫ. МЕНСК, 1969-1975.
/ Ліст да галоўнага рэдактара БСЭ П.Броўкі /

Вільня, 3 чэрвеня 1973г.

Паважаны Пятро Усьцінавіч !

Хаця я ня маю гонару быць з Вамі знаёмым, аднак пішу гэты ліст, бо лічу, што Вы, бязумоўна, зацікаўлены ў тым, каб у выданьні БСЭ, якое Вы рэдагуеце, было найменш недарэчнасьцяў.

Хачу закрануць справу двух артыкулаў, зьмешчаных у макеце 6-га тому рэдакцыі гісторыі БССР -- менавіта артыкулаў аб братоў Луцкевічаў, Антоне і Іване. На жаль, гэтыя артыкулы маюць столькі хібаў, што міма іх прайсьці немагчыма.

Дазвольце мне пералічыць сьвержаньні гэтых артыкулаў, якія разыходзяцца з праўдай і зьвярнуць увагу на факты, якія чамусьці прапушчаны, хаця значэньне іх, на мой погляд, дастаткова вялікае.

1. У вартыкуле пра Антона Луцкевіча /майго бацьку, сьветапогляд і дзейнасьць якога мне даволі вядомы/ сказана, што ён адзін зь ідэялягаў беларускага нацыяналізму. Гэта хлусьня. Ды, зрэшты, і ня вяжацца з тым, што ён быў адзін са стваральнікаў Беларускае Сацыялістычнае Грамады, а пасля -- Беларускае Сацыял-Дэмакратычнай Партыі. Ніў вадным зь ягоных твораў я не знайшоў нацыяналістычнай ідэялёгіі.

Ён актыўна ўдзельнічаў у рэвалюцыі 1905г. у Менску, як сацыяліст. Членамі БСГ былі ня толькі беларусы, але і яўрэі, і жыхары Беларусі іных нацыянальнасьцяў. Сам ён лічыў сябе марксістам, аб чым афіцыйна заявіў на працэсе БСРГ у Вільні /калі ў Вас няма матэрыялаў аб працэсе Грамады, дык можаце атрымаць іх ад А.Бергман, якая жыве ў Варшаве, вул. Уяздовске, 13, і пісала артыкул пра Антона Луцкевіча для польскага біяграфічнага слоўніка/. Сынам сваім, г.зн. мне й майму брату Лявону, ён стараўся прывіць сацыялістычны сьветапогляд, як і вучням Віленскай гімназыі, дзе ён выкладаў бел.літаратуру.

2. Незразумела, чаму Бел.Віленская Рада названа "контррэвалюцыйнай". Лютаўская рэвалюцыя адбылася ў Петраградзе. І няма аніякіх фактаў, якія бы даводзілі, што Віленская Рада была "контра" гэтай рэвалюцыі, або імкнулася разagnaць у Петраградзе Часовы Ўрад і паклікаць назад цара ! Навошта-ж гэтыя "ярлыкi"?!

3. Няясна, якую барацьбу вёў урад БНР з Савецкай уладай. Мне здаецца, што БНР ніколі не зьбіралася весьці барацьбу з Савецкай уладай. І узьнікненьне БНР, як незалежнай рэспублікі, было выклікана Брэсцкім дагаворам, паводле якога якраз Савецкая улада адмаўлялася ад тэрыторыі Беларусі /прачытайце "За дваццаць пяць гадоў" А.Луцкевіча/.

Тое, што Найвышэйшая Рада БНР падтрымлівала інтэрвентаў, гэта ізноў няпраўда. Луцкевіч, вяртаючыся зь Вярсальскай канферэнцыі, быў інтэрніраваны на нейкі час Пілсудскім у Варшаве, дзеля чаго ня мог папасьці на Беларусь. Ну, а беларускія землі ўвайшлі ў склад Польшчы дзякуючы Рыскаму трактату, да якога ні Луцкевіч, ні Рада БНР адносінаў ня мелі. А што аб гэтым думаў А.Луцкевіч прачытайце ў кніжцы "Польская акупацыя на Беларусі", якую ён выдаў у 1920г.

4. "у 20-ыя і 30-ыя гады разам з Р.Астроўскім і інш. узначальваў Беларускаю санацыю, змагаўся з КПЗБ, нацыянальна-вызваленчым рухам у Заходняй Беларусі, вёў антысавецкую прапаганду".

Гэтак пісаць нельга. Па-першае, такая арганізацыя, як выдзеленая курсівам Беларуская санацыя, наогул не існавала. Гэта "жаргонны" тэрмін. Па-другое, Луцкевіч падтрымліваў кантакты з Астроўскім перад разгромам Грамады /да 1928г./, калі апошні быў яшчэ членам КПЗБ і быў блізкім да Тарашкевіча, зь якім у майго бацькі бацькі былі прыцэльскія адносіны. Пасьля таго, калі стала вядомай роля Астроўскага, як агента польскай дэфензівы, Луцкевіч, Трэпка, Самоўла выклікалі Астроўскага на арбітражны суд чэсьці, і пасьля двухгадавой валакіты даказалі, што апошні-- несумленны чалавек. Гэта вымусіла ўлады зьняць Астроўскага з пасады дырэктара ~~школы~~ Віленскай бел. гімназіі і адправіць у Лодзь, дзе яго ніхто ня ведаў, і дзе ён, відавочна, і "зьнюхаўся" з фашысцкай "5-й калёнай". Аднак яшчэ раней /здаецца, у 1931г./ ня без дапамогі Астроўскага мой бацька быў звольнены з пасады настаўніка Віленскай бел. гімназіі.

З Акінчыцам Антон Луцкевіч ніколі не падтрымліваў бліжэйшых кантактаў, лічыў яго фашыстам. Дый Акінчыц востра крытыкаваў Луцкевіча за "прасавецкія сымпаты" /гэтыя дадзеныя можа пацьвердзіць дакументамі ўспомненая раней А.Бергман/.

Луцкевіч ніколі не змагаўся з КПЗБ, а надварот з многімі членамі гэтай партыі падтрымліваў кантакты, а зь некаторымі, як напрыклад, з Тарашкевічам, быў у блізкіх прыцэльскіх адносінах. Думаю, гэта змогуць пацьвердзіць, ня крывячы душой, Арэхва і Танк. Скажаць-жа, што Луцкевіч-- адзін з найбольш актыўных удзельнікаў нацыянальна-вызваленчага руху-- змагаўся з гэтым рухам, гэта або ігнарацыя фактаў, або друкарская памылка.

Абсалютна

Абсалютна ня згодзен, што мой бацька калі-небудзь у жыцці вёў антысавецкую прапаганду. На гэтай самай аснове можна назваць антысавецкай прапагандай рашэнні XXII з'езду КПСС, у якіх ня менш востра клямілі нязлічоныя злачынствы Сталіна і яго падручных у 1937г. Якраз з такіх самых пазыцыяў выступаў супроць Сталіна і Луцкевіч.

5. Пра Івана Луцкевіча зусім няправільна сказана, што ён падтрымліваў тэорыю пра "бяскласавасць" і "дэмакратызм" бел. народу. Ня было такой тэорыі. Была практыка. А тэорыя была выключна клясавая.

Абодва Луцкевічы і маса спольшчаных і зрусіфікаваных прадстаўнікоў дваранства з'вярнуліся да беларускасці з клясавых пазыцыяў, бо ў акупаванай Расейскай імперыі Беларусі "беларускасць" захавалі якраз прыгнечаныя клясы: сяляне і рабочыя, і на іх бок сталі рэвалюцыянеры і сацыялісты Луцкевічы, і іх культуру намагаліся разьвіваць.

Яшчэ сказана, што І. Луцкевіч праціпастаўляў /бел. народ/ рускаму народу. Гэта яшчэ горш. Бо Луцкевіч праціпастаўляў беларускім сялянам і рабочым царскіх паслугачоў, як прысланых з Расеі, так і выгадаваных на радзімым грунцы, а гэта зусім ня тое самае, што "проціпастаўляць народ народу"!

І ня ідэалізаваў Іван Луцкевіч Вялікага княства Літоўскага, а сьцвяржаў факт існаваньня ў гэтым княстве беларускае дзяржаўнасці з мэтай даць народу аружжа ў барацьбе супроць найбольш агіднай зьявы -- як казаў Ленін -- супроць вялікадзяржаўнага расейскага шавінізму.

Ну, аў цяпер колькі словаў аб тым, чаго ў вартыкулах няма, а, на мой погляд, павінна быць:

1. Няма нічога аб тым, што А. Луцкевіч быў старшынёй Беларускага ~~Уд~~ Навуковага Таварыства ў Вільні, дырэктарам Беларускага музэя ў Вільні, выкладчыкам Віленскай бел. гімназіі.

2. Няма нічога аб дзейнасці абодвух Луцкевічаў пад час рэвалюцыі 1905г.

3. Нічога ня сказана аб тым, што А. Луцкевіч удзельнічаў і выступаў на міжнародных навуковых з'ездах.

4. Нічога ня сказана аб ягонай ролі пры падрыхтоўцы выбараў у Польскі Сэйм, у які ўвайшло шмат "грамадоўцаў" на чале з Б. Тарашкевічам.

5. Няма хаця-б кароткай бібліяграфіі. Напісана : Аўтар прац па літаратуразнаўству. А чаму не пагісторыі? А можа даць лепш было пецітам найбольш вядомы сьпіс яго твораў : "Национальное возрождение белорусов"/Московский еженедельник. IX.М., 1909/, "Нашы песняры"/Вільня, 1918/, "Аб дзяржаўным будаўніцтве"/Варта, №1, Менск, XI/1918/, "Беларускі правапіс"/Вільня, 1918/, "Палітычныя лёзунгі бел. руху"/Вільня, 1920/, "Польская акупацыя ў Беларусі"/Вільня, 1920/, "Пуцяводныя ідэі бел.літаратуры"/Вільня, 1921/, "Жыдаўскае пытаньне ў бел.літаратуры"/ВІЛЬНЯ, 1921/, "За дваццаць пяць гадоў"З /Вільня, 1928/, "Адбітае жыцьцё"/Вільня, 1929/, 15 гадоў працы Бел.Навук.Т-ва/Гадавік БНТ.Вільня, ЗЗЗ 1933/, "Янка Купала"як прарок адраджэньня"/Вільня, 1932/, "Галоўныя кірункі ў бел. паэзыі"/Вільня, 1933/, "Зь надрукаванай спадчыны па М.Багдановічу"/Гадавік БНТ, Вільня, 1933/, "Бел.музэй ім. Івана Луцкевіча ў Вільні"/Вільня, 1933/, артыкулы ў газэтах "Наша доля", "Наша Ніва"/Вільня, 1906-1913гг/.

Спадзяюся, што гэты мой ліст дасць Вам стымул, каб грунтоўна перагледзець абодва артыкулы і выпусьціць іх у друк у больш прыстойным выглядзе.

Хацеў яшчэ адзначыць, што БСЭ зьяўляецца перадусім савецкім выданьнем, а дзеля гэтага, блытаніна адносна сьветапогляду Луцкевічаў, якія, бязумоўна, зьяўляюцца дастаткова выдатнымі дзеячамі, як палітычнымі, так і культурнымі, як кажуць "Льле ваду на млын" якраз нацыяналістычных і антысавецкіх арганізацый за мяжой, дзе аб Луцкевічах пішуць, але аб іх сацыялістычным /а яшчэ, крыў божа, марксыцкім/ сьветапоглядзе стараюцца скромна прамаўчаць. Вось, бадай, і ўсё. Усё, што я напісаў могуць пацьвердзіць Зоська Верас, і мой брат Лявон Луцкевіч.

З пашанай Ю.Луцкевіч.